

KOSOWO – WYZWANIE DLA WSPÓLNOTY MIĘDZYNARODOWEJ

Agnieszka Puszczewicz¹

Streszczenie. Kosowo – samo państwo i jego niepodległość – wzbudza wiele emocji na świecie. Pojawiają się argumenty o możliwości zdestabilizowania sytuacji na całych Bałkanach Zachodnich oraz głosy o bezwarunkowym powrocie Kosowa do Serbii. Celem artykułu jest pokazanie stosunku społeczności międzynarodowej do niepodległości Kosowa z uwzględnieniem opinii jego mieszkańców, a także wpływu sytuacji w Kosowie na bezpieczeństwo w regionie.

Nacjonalizm w byłych krajach socjalistycznych był i nadal jest zjawiskiem groźnym nie tyle ze względu na swoją intensywność i dynamikę, ale przede wszystkim z uwagi na tendencje do rozprzestrzeniania się. W przypadku Bałkanów wynika to z faktu występowania na całym obszarze licznych mniejszości narodowych. Taka sytuacja najczęściej prowadzi do konfliktów na tle etnicznym, a to sprawia, że zagadnienie mniejszości narodowych jest rozpatrywane w kontekście problematyki bezpieczeństwa².

Spotykając się po raz pierwszy z tak zwanym „kosowskim problemem”, może się wydawać, że sprowadza się on do konfliktu czysto etnicznego, gdyż Kosowarze są zupełnie inni od Serbów. Po pierwsze ich religia – są muzułmanami w przeciwieństwie do ortodoksyjnie prawosławnych Serbów. Po drugie ich język – nie serbski, ale albański. Po trzecie ich etniczne pochodzenie jest inne niż Serbów – nie są Słowianami³.

Problem kosowski jest znacznie starszy i bardziej skomplikowany niż pozostałe antagonizmy na Bałkanach, dlatego nie może być zrozumiany bez przyjrzenia się historii.

Powody niestabilności

Ciągła obecność Serbów na terenie Kosowa jest bogato udokumentowana przynajmniej od XI wieku⁴. Roszczenia Albańczyków opierają się na twierdzeniu, że są oni potomkami Ilirów, którzy jako pierwsi zasiedlili Kosowo. O ile jednak obecność Ilirów jako autochtonów na terenie Kosowa jest faktem niebudzącym wątpliwości, to zastrzeżenia badaczy (spowodowane brakiem dowodów potwierdzających ten fakt) dotyczą związków pomiędzy wspomnianym plemieniem a rzekomymi potomkami

¹ Dr nauk humanistycznych, zajmuje się badaniem bezpieczeństwa w obszarze Bałkanów.

² R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 84 i 85.

³ Ch. Tomuschat (red.), *Kosovo and the International Community: A Legal Assessment*, Kluwer Law International, 2002, s. 6.

⁴ To, że wszystkie nazwy miejscowości w Kosowie są pochodzenia słowiańskiego, a nazwy albańskie to tylko ich przeróbki, z punktu widzenia badaczy historii regionu stanowi rozstrzygający dowód. Patrz: P. Garde, *Život i smrt Jugoslavije*, Ceres, Zagrzeb, 1996, s. 224.

Ilirów – Albańczykami⁵. Kosowo dla Serbów stanowi kolebkę państwowości. Na jego terenie znajdowała się stolica średniowiecznego państwa serbskiego oraz siedziba cerkwi prawosławnej, przez co region ten stał się „sercem Serbii” lub jak kto woli politycznym, kulturowym i ekonomicznym centrum serbskiego narodu⁶. Pomiędzy 1913 a 1939 rokiem milicja i wojska jugosłowiańskie nękały populację kosowskich Albańczyków. W tym okresie zniszczono 320 albańskich wiosek. Tylko pomiędzy 1918 a 1921 rokiem zabito 12 346 osób, 22 160 trafiło do więzienia, 50 515 domów zostało splądrowanych, a 6 125 zupełnie zrujnowanych⁷. Czystkami próbowano zmienić strukturę etniczną. Trwała „serbizacja” Kosowa⁸.

Po zakończeniu wojny, wraz z przejściem władzy przez Josipa Broz Tito, Kosowo zyskało w 1946 roku status autonomicznego regionu w ramach Serbii, a w 1963 roku stało się w pełni autonomiczną prowincją. Konstytucja Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii z 1974 roku gwarantowała Albańczykom z Kosowa takie same prawa, jak pozostałym narodom w Jugosławii, i wprowadzała równość pomiędzy obiema nacjami w samym Kosowie⁹. Praktycznie jednak niczego to nie zmieniło. Różnice ekonomiczne pomiędzy Serbią a Kosowem dramatycznie rosły, ogromnie wzrastało bezrobocie związane z zupełnym brakiem rozwoju gospodarczego.

Po śmierci Tity w regionie wzrósł ruch nacjonalistyczny. Serbowie padli ofiarą wielu przestępstw, pobić, a nawet morderstw¹⁰. W prowincji ogłoszono stan wyjątkowy. Rok 1981 przyniósł pierwszą falę masowych demonstracji kosowskich Albańczyków. Zostały one jednak brutalnie zduszone przez policję jugosłowiańską. Patrząc z perspektywy czasu, wydaje się, że wynikały one głównie z biedy, w jakiej ta ludność żyła. Bezrobocie w regionie było w tym czasie kilkakrotnie większe niż w pozostałych częściach Jugosławii. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że serbskie represje w latach 80. popchnęły Albańczyków do przedstawienia żądań posiadania własnego, niepodległego państwa.

Pomimo tego Kosowo cieszyło się swobodą autonomicznego regionu w ramach Jugosławii do 1989 roku, kiedy Slobodan Milošević doszedł do władzy i odebrał regionowi ten status¹¹. Spowodowało to poważne zamieszki na terenie Kosowa, do spacyfikowania których została wysłana regularna armia jugosłowiańska.

⁵ S. Nowak, *Kosowo – mit i historia w konflikcie serbsko-albańskim*, (w:) Elżbieta Szcześniak-Kajzar (red.), *Przemiany w świadomości i kulturze duchowej narodów Jugosławii po 1991 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 87-102.

⁶ F. Biber, Z. Daskalovski, *Understand the war In Kosovo*, Frank Cass, London 2003, s. 15.

⁷ Za: ibidem, s. 19.

⁸ Inne stanowisko w tej sprawie reprezentuje Marek Waldenberg: *Rozbicie Jugosławii: jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.

⁹ A.J. Bellamy, *Human Wrongs in Kosovo 1974-99*, (w:) K. Booth (red.), *The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimensions (Cold War History)*, Routledge, London 2001, s. 108.

¹⁰ F. Biber, Z. Daskalovski, op. cit., s. 17.

¹¹ W 1987 roku na Kosowym Polu policja rozpędzała Serbów, którzy protestowali przeciwko dyskryminacji przez ludność albańską. Milošević powiedział wtedy: „Nikt już nigdy nie podniesie na was

19 października 1991 roku albańscy mieszkańcy Kosowa proklamowali suwerenną i niepodległą Republikę Kosowa. W przeprowadzonym referendum 99,5% głosujących Kosowarów opowiedziało się za niepodległością. Utworzone zostały struktury władzy z Ibrahimem Rugową jako głową nowego państwa. Niepodległość ta nie została jednak zaakceptowana przez wspólnotę międzynarodową.

Po fiasku rozmów nad Paktem Rambouilleta w 1999 roku musiało interweniować NATO, aby powstrzymać narastający konflikt militarny. Milošević zrozumiał, że musi przystać na propozycje ONZ, choć obawiał się możliwości utraty prowincji. Była to cena zaniechania nalotów bombowych na Serbię¹² przez NATO.

Działania podjęte przez państwa i instytucje międzynarodowe na rzecz poprawy bezpieczeństwa

Rezolucja 1244 Rady Bezpieczeństwa ONZ z 1999 roku potwierdziła, że Kosowo posiada autonomię, ale jest formalnie nadal częścią Serbii. Doprowadziła do ustanowienia cywilnego administratora Kosowa z ramienia ONZ (UNIMIK) oraz do wprowadzenia sił KFOR. Rozpoczęła również proces stabilizacji i pokoju w regionie ugruntowywany na wzajemnym zaufaniu w każdym znaczeniu tego słowa. ONZ nigdy do tej pory nie prowadził tego typu eksperymentu, opierając go całkowicie na wzajemnym zaufaniu¹³.

Powoli rozpoczął się żmudny proces rekonstrukcji Kosowa w demokratyczną i wieloetniczną wspólnotę pozbawioną konfliktów zbrojnych oraz czystek etnicznych, z zagwarantowaniem poszanowania praw ludzkich. Był to także początek tworzenia samodzielnych struktur władzy w Kosowie.

Od 2002 roku region posiada oficjalnie prezydenta, rząd oraz sądy, nad którymi nadzór pośredni sprawuje sekretarz generalny UNIMIK.

Stanowisko Kosowarów w sprawie niepodległości

Kosowarzy byli przekonani, że negocjacje w sprawie niepodległości Kosowa są jedyną szansą na jej uzyskanie, a tym samym uwolnienie się od Serbii. Nie chcieli przyjąć innego rozwiązania jak tylko suwerenność, żadnych rozwiązań przejściowych czy namiastki niepodległości. Nie wykazali tendencji do jakichkolwiek ustępstw, ani w stosunku do ONZ, ani do Serbii. Nie chcieli składać żadnych propozycji,

reki”, co spowodowało, że w krótkim czasie stał się bożyszczem narodu serbskiego, (w:) *Milošević – sylwetka przywódcy, który stał się zbrodniarzem*, portal Gazeta.pl, 11.03.2006.

¹² D. Leuridijk, D. Zandee, *Kosovo: From Crisis to Crisis*, Ashgate Pub Ltd, Londyn 2001, s. 66.

¹³ L. Mosegaard Søbjerg, *The Kosovo-Experiment: Peacebuilding through an International Trusteeship*, (w:) T. Knudsen, C. Laustsen (red.), *Kosovo between War and Peace: Nationalism, Peacebuilding and International Trusteeship*, Routledge, London, New York 2006, s. 57 i 71.

które w jakikolwiek sposób mogłyby ułatwić rozwiązanie problemów¹⁴. Można zaryzykować stwierdzenie, że nie wykazywali faktycznie żadnej chęci rozwiązania kluczowych problemów. Być może wynikało to z ogromnej nieufności w stosunku do Serbów¹⁵.

W październiku 2006 roku, po ogłoszeniu nowej konstytucji Serbii, ówczesny wicepremier Kosowa podkreślał, że zdefiniowanie statusu prowincji w nowej konstytucji Serbii stanowi jednostronną decyzję władz serbskich, co należy traktować jako swoistą groźbę. Uważał, że gest ten nie wpłynie pozytywnie na normalizację stosunków w regionie, a postępowanie strony serbskiej powinno być wyraźnym sygnałem dla wspólnoty międzynarodowej, aby jak najszybciej przyznała Kosowu niepodległość¹⁶. Natomiast Lider LDP stwierdził, że Kosowo faktycznie już od siedmiu lat jest niezależne od Serbii. Podkreślał też, że prowincji tej zostanie z pewnością przyznana niepodległość, a jedynie od uwarunkowań politycznych uzależniony jest sposób jej „określenia”. Jego zdaniem rozwiązanie to będzie korzystne dla przyszłości Serbii¹⁷.

Być może propozycja decentralizacji własności i zagwarantowanie normalnego życia kosowskim Serbom powinny były skłonić Belgrad do konstruktywnej debaty nad niepodległością Kosowa. Postulowano, żeby dla zagwarantowania praw mniejszości posłużyć się rozwiązaniami podobnymi do tych zawartych w porozumieniu z Ochrydu dotyczący mniejszości albańskich w Macedonii. Implementacja porozumienia oraz potwierdzenie, że kraj jest jednolity i ma jednolity charakter, miałyby ogromne znaczenie w powrocie do pełnej stabilizacji, a dekoncentracja powinna przynieść serbskim enklawom sposobność rozwoju i samorządności¹⁸.

Pomimo ogromnego wysiłku rządu w Kosowie, aby implementować standardy europejskie oraz nawiązać bardziej konstruktywne stosunki z Serbami, Kosowarzy starali się nadal wyeliminować Serbów z polityki i administracji Kosowa¹⁹.

Wizja Kosowa, widziana oczami Kosowarów, nie dążyła do wspólnoty wieloetnicznej, ale do państwa czysto albańskiego, bowiem tylko w ten sposób uda się zachować spokój wśród albańskiej ludności w Kosowie. Najlepiej gdyby Serbowie zamieszkujący Kosowo opuścili je. Pozostałe mniejszości narodowe w regionie wydawały się zbyt słabe, aby móc stanowić zagrożenie dla przyszłego nowego państwa.

¹⁴ Zob. International Crisis Group, *Kosovo: Ka konačnom statusu*, „Izveštaj” br. 161, 24.01. 2005 oraz *Putokazi za budućnost Kosova: unutrašnji pokazatelj*. „Izveštaj” br 125, 01.03.2002.

¹⁵ Por. A. Yannis, *Kosovo under international Administration: An Unfinished Conflict*, Eliamep, Athens 2001, s. 49-50.

¹⁶ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok: VII, nr 189/1470, 03.10.2006.

¹⁷ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP). rok: VII, nr: 195/1476, 11.10.2006.

¹⁸ Zob. Ozyjstaj Medunarodne komisije za Balkan: *Balkan u buducnosti Evrope*, Sofia, 04.2005.

¹⁹ European Commission Staff Working Document, *Kosovo (under UNSCR 1244) 2006 Progress Report*, SEC(2006) 1386, Brussels, 8.11.2006, s. 7-9.

Ekspertcy uważają, że na sytuację pomiędzy serbskimi a albańskimi mieszkańcami Kosowa bezpośredni wpływ miała również sytuacja ekonomiczna regionu. Bank Światowy szacował, że 37% społeczeństwa żyje w ubóstwie, z czego 15% w skrajnym, a PKB na mieszkańca jest na poziomie 1 200 euro rocznie! Bezrobocie wynosiło 45%, z czego 90% to bezrobocie długoterminowe²⁰.

Raport Parlamentu Europejskiego z 2006 roku zwracał uwagę na fakt, że pod koniec lat 90. ludność Kosowa doświadczyła aktów systematycznej przemocy i ucisku. Wydarzenia z marca 2004 roku²¹ świadczą o utrzymywaniu się w Kosowie napięcia między społecznością albańską i serbską²². Dlatego też społeczność międzynarodowa zachęcała władze Kosowa do przestrzegania praw ludności serbskiej oraz do ułatwiania powrotu serbskim uchodźcom²³.

Według UNHCR około 200 000 Serbów opuściło region po wycofaniu się wojsk SFOR z powodu realnego zastraszania oraz fizycznego używania przemocy²⁴. Większość z nich podaje spory na tle etnicznym jako główny powód braku stabilności w regionie.

Władze Kosowa deklarowały jak najszybsze dostosowanie w najwyższym stopniu do międzynarodowych standardów dotyczących zagwarantowania i obrony praw człowieka²⁵. Aresztowania, procesy i ponowne procesy w sprawie zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości kontynuowane były zarówno wśród Kosowarów, jak i Serbów²⁶.

Stanowisko Serbii dotyczące rozwiązania sytuacji

Pierwsze rozmowy pomiędzy Belgradem a Priştiną na temat statusu prowincji rozpoczęły się dopiero 20 lutego 2006 pod przewodnictwem Martiego Ahtisaariego.

Serbowie podkreślali, że pomimo rozbieżności w negocjacjach nad statusem Kosowa nie chcą ich przerywać. Jednak w rzeczywistości stanowisko Serbii w tej

²⁰ European Parliament, Directorate General for External Policies (Directorate B), *Information note on Kosovo*, Brussels, 30.05.2006, s. 15.

²¹ Podczas zamieszek na tle etnicznym w marcu 2004 roku 19 osób zginęło – 11 Albańczyków i 8 Serbów – a ponad 1000 zostało rannych. 730 domów należących do mniejszości głównie serbskiej, 36 ortodoksyjnych kościołów, klasztorów oraz innych religijnych i kulturalnych obiektów zostało zdewastowanych lub całkowicie zniszczonych, (za:) Amnesty International, *The March Violence – One year on*, AI Index: EUR 70/006/2005, 17.03.2005.

²² Zob. Parlament Europejski, *Sprawozdanie w sprawie przyszłości Kosowa oraz roli UE (2006/2267 (INI))*, Komisja Spraw Zagranicznych, Bruksela 15.03.2007.

²³ Zob. Parlament Europejski, *Projekt rezolucji w odpowiedzi na pytania wymagające odpowiedzi ustnej B6-0026/2004 i B6-0025/2004 zgodnie z art. 108 ust. 5 Regulaminu złożone przez A. Samuelsena w imieniu Komisji Spraw Zagranicznych w sprawie stanu integracji regionalnej w regionie zachodnich Bałkanów*, B6-0094/2005, Bruksela, 14.02.2005.

²⁴ Zob. Human Rights Watch, *Po naređenju: ratni zlocini na Kosovu*, URL: <www.hrw.org>, 10.2001.

²⁵ *Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova*, URL: <<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/SveobuhvatanpredlogzaresenjestatusaKosova.pdf>>, 02.02.2007.

²⁶ Amnesty International, *Europe and Central Asia Summary of Amnesty International's Concerns in the Region (July – December 2004)*, AI Index: EUR 01/002/2005, 01.09.2005.

sprawie jest twarde i od dawna jasno sprecyzowane – przyznanie prowincji niepodległości spowodowałoby pogwałcenie zasad prawa międzynarodowego oraz reakcję łańcuchową na całych Bałkanach²⁷. Jakakolwiek forma niepodległości – warunkowa lub ograniczona – byłaby sprzeczna z Kartą Narodów Zjednoczonych²⁸.

Serbowie przekonują, że ewentualna niepodległość Kosowa mogłaby wywołać negatywne konsekwencje dla całego regionu²⁹. Prowadzili rozmowy z Prisztiną o kwestii ewentualnej decentralizacji, ochronie obiektów kulturalnych i religijnych oraz o poprawie położenia mniejszości serbskiej, a także w zakresie spraw majątkowo-ekonomicznych³⁰, a nie na temat usamodzielnienia się prowincji.

Wielu serbskich polityków uważało, że kluczowa stała się nowa konstytucja Serbii, uchwalona przez serbski parlament w dniu 30 września 2006 roku, która tworzyła warunki do rozwoju oraz gwarantowała ochronę interesów narodowych, w tym pozostanie Kosowa w granicach Serbii³¹. W jej preambule stwierdzono, że Kosowo jest integralną częścią państwa, ma rzeczywistą autonomię, a wszystkie instytucje zobowiązane są reprezentować państwowe interesy Serbii w prowincji³². Opinia publiczna na świecie prezentowała jednak różne stanowiska w sprawie nowej serbskiej ustawy zasadniczej. Londyński „Times” napisał, że zapis o tym, iż Kosowo jest integralną częścią państwa serbskiego, stanowi „czyn prowokacyjny”. Francuski „Figaro” podkreślał, że głównym celem głosowania było ogłoszenie zwierzchności Belgradu nad Kosowem³³. Amerykańskie media komentowały, że zapis mówiący o tym, że Kosowo jest integralną częścią państwa serbskiego, nie obowiązuje społeczności międzynarodowej, która i tak będzie decydowała o kształcie statusu³⁴.

²⁷ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 207/1488, 27.10.2006.

²⁸ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 204/1485, 24.10.2006.

²⁹ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 214/1495, 08.11.2006.

³⁰ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 203/1484, 23.10.2006.

³¹ W przeprowadzonym na jesień 2006 r. referendum konstytucyjnym uczestniczyło, według danych CESID, 53,6% uprawnionych do głosowania, spośród których za przyjęciem nowej konstytucji Republiki Serbskiej opowiedziało się 51,4%. Komentując wyniki, premier Koštunica podkreślił, że Serbowie poparli tym samym zapis stwierdzający, że Kosowo stanowi nieodłączną część Serbii, co jest zgodne z prawem międzynarodowym i zasadami sprawiedliwości, (za:) „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 209/1490, 31.10.2006.

³² Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 189/1470, 03.10.2006.

³³ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 210/1491, 02.11.2006.

³⁴ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok: VII, nr 210/1491, 02.11.2006.

Stanowisko Unii Europejskiej

Olli Rehn był zdania, że „status Kosowa i status serbskiej przyszłości są najważniejszym drogowskazem dla przyszłości regionu Bałkanów Zachodnich. Serbia jest w tej chwili na rozdrożu”³⁵, ale „Kosowo jest także w krytycznym dla siebie okresie. Opracowany status powinien być politycznie czysty i dający obraz budowania kosowskiej przyszłości”³⁶.

Parlament Europejski zarzucał Serbii, że tak naprawdę nie chce rozmawiać z Prisztiną. Wzywał Belgrad do pójścia w kierunku proeuropejskim, a z tym związana była konieczność podjęcia dialogu. Według Brukseli Serbia potrzebowała Unii Europejskiej, pomimo że wzajemne stosunki pozostawały zamrożone od maja 2006 roku, kiedy to Komisja zawiesiła negocjacje nad Układem o Stabilizacji i Stowarzyszeniu głównie z uwagi na brak całkowitej współpracy Serbii z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii³⁷.

Stanowisko Unii Europejskiej w kwestii Kosowa również pozostawało jasne i czytelne – powinno być niepodległe. Jednak nikt nie potrafił odpowiedzieć na pytanie, kto miałby Kosowu nadać tę niepodległość. Postulowano przyznanie prowincji suwerenności, ale z pewnym ograniczeniami, które miały dotyczyć głównie kontroli UE nad przestrzeganiem prawa, ochroną mniejszości narodowych oraz dziedzictwa kulturowego.

Unia Europejska przypisywała sobie decydującą rolę w tym procesie – chcąc być ostoją stabilności na Bałkanach Zachodnich. W *Projekcie sprawozdania w sprawie przyszłości Kosowa i roli UE* z 2006 roku widać, że niepodległość Kosowa uważana była za jedyne trwałe rozwiązanie dla regionu. Podkreślano, że niepodległość zapewni Kosowu dostęp do międzynarodowych organizacji finansowych i umożliwi mu urzeczywistnienie perspektyw europejskich, przy czym suwerenność ograniczona przez kontrolę międzynarodową wydawała się konieczna do utrzymania wieloetnicznego charakteru Kosowa oraz zagwarantowania ochrony interesów, a także bezpieczeństwa ludności serbskiej i innych mniejszości etnicznych³⁸. Zakładano również, że Kosowo powinno utrzymywać z Serbią ścisłe stosunki, ale bez uzależnienia od niej.

Parlament Europejski apelował do przywódców społeczności serbskiej o uznanie, że ich interesom w większym stopniu służy demokratyczne, zdecentralizowane i samodzielne Kosowo. Apelowal do rządu serbskiego o potwierdzenie, że przyszłością

³⁵ O. Rehn, *EU Western Balkans relations*, Western Balkan Forum (Speech/07/76), Brussels, URL: <www.eu-un.europa.eu>, 12.02.2007.

³⁶ Idem, *The European perspective for the Western Balkans*, Western Balkans Panel at the International Conference Hall organized by Italian Ministry of foreign Affairs (Speech/07/13), Rome, URL: <www.eu-un.europa.eu>, 16.01.2007.

³⁷ *Kosovo: MEPs react to UN plan*, URL: <www.europarl.europa.eu>, 19.02.2007.

³⁸ Zob. Parlament Europejski, *Sprawozdanie w sprawie przyszłości Kosowa oraz roli UE (2006/2267 (INI))*, Komisja Spraw Zagranicznych, Bruksela 15.03.2007.

jest rozwój bliskich, przejrzystych stosunków z Kosowem w kontekście pogłębionej integracji regionalnej i wspólnej perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej w przyszłości.

Unia Europejska była świadoma, że jakiegokolwiek postanowienia w sprawie statusu Kosowa będą miały polityczne skutki także dla Serbii. Jednocześnie obawiano się, że pozostawienie sytuacji w Kosowie w stanie zawieszenia może doprowadzić do wzrostu przestępczości i korupcji.

Plan Ahtisaariego

Na początku lutego 2007 roku negocjator ONZ Martti Ahtisaari przedstawił plan dla Kosowa³⁹. Zaprezentowane w nim propozycje były rezultatem intensywnej negocjacji i wielu rozmów z obiema stronami⁴⁰.

Plan zakładał, że Kosowo stanie się wielonarodową wspólnotą zarządzaną w sposób demokratyczny i w oparciu o pełne poszanowanie reguł prawa oraz z najwyższym uprzywilejowaniem swobód i praw ludzkich. Otrzyma też atrybuty wolnego państwa – hymn, flagę, suwerenne rządy, ale nie niepodległość. Region miałby w dalszym ciągu pozostać terytorialnie i politycznie pod auspicjami Republiki Serbii.

Samodzielne rządy Kosowarów miałyby być ograniczone i kontrolowane przez organizacje międzynarodowe. Dotychczasową administrację ONZ zastąpi nowo wyznaczony wysłannik Unii Europejskiej o bardzo szerokich uprawnieniach (będzie mógł wetaować kosowskie ustawy i decyzje rządu). Plan przewidywał również, że w ciągu roku powinny powstać Siły Bezpieczeństwa Kosowa liczące około 2,5 tysiąca osób.

Ahtisaari w swojej koncepcji zaoferował Kosowu wszystko i nic. Tak jakby spod jednego protektoratu Kosowo miało dostać się pod następny.

Reakcje wspólnoty międzynarodowej na plan Ahtisaariego

Stanowisko Rosji w sprawie Kosowa było bardzo jasne. W Moskwie uważano, że końcowy status prowincji powinien być efektem kompromisu, dlatego też nie można narzucać żadnych rozwiązań siłowych oraz z góry ustalać terminu zakończenia negocjacji. Osiągnięty konsensus powinien być zgodny z zasadami prawa międzynarodowego i integralności terytorialnej państw. W związku z tym Rosja była gotowa na forum Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych bronić tych reguł. Federacja Rosyjska uważała ponadto, że zastosowanie jakiegokolwiek rozwiązania

³⁹ *Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova*, URL: <<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/SveobuhvatanpredlogzaresenjestatusaKosova.pdf>>, 02.02.2007.

⁴⁰ *Council Conclusions on the Western Balkans*, 2809th External Relations Council meeting Luxembourg, 18.06.2007.

siłowego spowodowałyby odrodzenie się starych konfliktów i wywołanie efektu domina, a samo przyznanie Kosowu niepodległości stanowiłoby precedens⁴¹.

Kreml sugerował podział Kosowa na część albańską i serbską. Serbska pozostałaby w granicach Republiki Serbskiej, natomiast z części albańskiej oraz kilku albańskich wiosek zostałyby utworzone niepodległe i czyste etnicznie państwo kosowskich Albańczyków⁴².

Wydaje się, że Moskwa oficjalnie sprzeciwiła się niezależności Prisztiny, ale była jej ona w rzeczywistości na rękę. Taki precedens można by w przyszłości wykorzystać na przykład do oderwania od Gruzji Osetii, Abchazji czy Naddniestrza⁴³. Kwestia kosowska była jednak znacznie ważniejsza z punktu widzenia ponadregionalnych interesów Rosji, jako karta przetargowa w relacjach z Zachodem oraz element odbudowy pozycji Rosji jako mocarstwa⁴⁴.

USA uważały plan Athisaariego za sprawiedliwy i zrównoważony: „szczegółowy plan działań na rzecz stabilnego, dobrze prosperującego wieloetnicznego Kosowa”. Wzywały ponadto przywódców Serbii i Kosowa, by pracowali na rzecz porozumienia w sprawie przyszłości tej prowincji Serbii⁴⁵.

Wydaje się, że podejście do spraw Bałkanów było swoistym testem dla Europy i USA, na ile skutecznie mogą się porozumieć z Rosją w kluczowych i trudnych tematach współczesnego świata⁴⁶.

Unia Europejska, która pierwotnie deklarowała poparcie dla planu, była głęboko podzielona. Wielka Brytania⁴⁷ i Niemcy⁴⁸ cieszyły się z zaproponowanych rozwiązań i obiecywały wsparcie dalszych działań na rzecz suwerenności regionu. Grecja i Bułgaria popierały stanowisko Moskwy. Rumunia, Hiszpania i Cypr⁴⁹ obawiały się wzrostu tendencji separatystycznych w swoich krajach – nie powinno się siłą, bez

⁴¹ A. Skietarska, *Kosowo będzie niezależne*, URL: <<http://wyborcza.pl/1,86718,3893246.html>>, 03.02.2007.

⁴² Zob. *Kreml rysuje granice Kosowa*, URL: <<http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/199794,kreml-rysuje-granice-kosowa.html>>, 05.02.2007.

⁴³ *The South Caucasus: a test for Europe's Neighborhood Policy*, European Parliament. URL: <www.europarl.europa.eu>, 24.02.2006.

⁴⁴ Zob. M. Kaczmarek, *Rosja wobec problemu kosowskiego*, Ośrodek Studiów Wschodnich – komentarze, 08.02.2007.

⁴⁵ *USA: Plan dla Kosowa „sprawiedliwy i zrównoważony”*, URL: <<http://wiadomosci.gazeta.pl/>>, 02.02.2007.

⁴⁶ P.J.J. Welfens, *Stabilizing and Integrating the Balkans: Economic Analysis of the Stability Pact, EU Reforms and International Organizations (American and European Economic and Political Studies)*, Springer, 2001, s. 105.

⁴⁷ *Beckett welcomes Kosovo proposal*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Wielkiej Brytanii, URL: <www.fco.gov.uk>, 02.02.2007.

⁴⁸ *Proposals on the future Kosovo status presented*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec, URL: <www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Aussenpolitik/RegionalSchwerpunkte/>, 08.02.2007.

⁴⁹ *Prognoza pogody: Kosowska łamigłówka*, URL: <<http://wiadomosci.gazeta.pl/>>, 13.02.2007.

zgody Belgradu, naruszać integralności terytorialnej Serbii, do czego może prowadzić wcielenie planu w życie⁵⁰.

Chiny, patrząc przez pryzmat Tajwanu i Tybetu, zastanawiały się nad konsekwencjami ewentualnego precedensu w sprawie Kosowa.

Wydarzenia obserwowały również pozostałe państwa byłej Jugosławii. Rząd Macedonii oficjalnie poparł plan, choć z wielką nadzieją na jego niepowodzenie. Czarnogóra była ostrożna, bo wizyta premiera Kosowa w tym kraju doprowadziła Serbów do furii. Rząd dyplomatycznie podkreślał, że chcą utrzymać dobrosąsiedzkie stosunki bez względu na ostateczny status Kosowa.

Niepodległa Republika Kosowa

W końcu jednak kosowska niepodległość stała się faktem. 17 lutego 2008 roku ogłoszono powstanie niepodległej Republiki Kosowa. I pomimo że obawiano się, że proklamowanie niepodległości Kosowa spowoduje destabilizację sytuacji na Bałkanach, a w szczególności w Bośni i Hercegowinie, nic takiego się nie stało. Co oczywiste, Serbowie zgłosili ostry sprzeciw. Zadeklarowali nawet chęć odłączenia od Bośni i Hercegowiny Republiki Serbskiej i powrót do pomysłu stworzenia Wielkiej Serbii.

Pomimo sprzeciwu Serbii do 30 grudnia 2011 roku nowe państwo zostało uznane przez 89 ze 193 państw członkowskich ONZ, 22 z 27 Unii Europejskiej i 24 z 28 NATO. Niepodległości Kosowa nie uznały między innymi Chiny, Cypr i Rosja, której stanowisko w tej sprawie było od dawna jasno sprecyzowane⁵¹.

W sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego, w dniu 30 listopada 2010, wysoki przedstawiciel UE, Pieter Feith, oceniał sytuację jako dobrą oraz podkreślił, jak wiele robi się w Kosowie, aby spełnić standardy demokracji⁵². Sytuacja na miejscu nie jest jednak taka dobra. Co jakiś czas pojawiają się ciężkie oskarżenia (o korupcję, handel organami) w stosunku do czołowych polityków młodego państwa.

12 grudnia 2010 odbyły się pierwsze wolne wybory od czasu ogłoszenia niepodległości. Były one nadzorowane przez misję UE i międzynarodowych obserwatorów. W wyborach udział wzięli Serbowie zamieszkujący na terenie Kosowa. Centralna Komisja Wyborcza podała wstępne wyniki wyborów dopiero 7 lutego 2010 roku (zwłoka ta spowodowana była stwierdzeniem licznych

⁵⁰ UE popiera działania Athisaariego w sprawie Kosowa, URL: <<http://wiadomosci.gazeta.pl/>>, 12.02.2007.

⁵¹ Za: „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), rok VII, nr 210/1491, 02.11.2006.

⁵² Zob. *Council Decision 2010/446/CFSP of 11 August 2010 extending the mandate of the European Union Special Representative in Kosovo*, „Official Journal of the European Union” L 211/36, 12.8.2010.

nieprawidłowości). Najlepszy wynik uzyskała Demokratyczna Partia Kosowa (al. *Partia Demokratike e Kosovës*) premiera Hashima Thaçi, która zdobyła 33,5% głosów. Na drugim miejscu uplasowała się Demokratyczna Liga Kosowa (al. *Lidhja Demokratike e Kosovës*), uzyskując 23,6% głosów. Radykalne, przeciwstawiające się dialogowi z Serbią ugrupowanie Samookreślenie (al. *Vetëvendosje*) otrzymało 12,2% głosów. Sojusz na Rzecz Przyszłości Kosowa (al. *Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*) byłego premiera Ramusha Haradinaja zdobył 10,8% głosów. Startujący po raz pierwszy w wyborach Sojusz na Rzecz Nowego Kosowa (al. *Aleanca Kosova e Re*) uzyskał 7,1% głosów. Trzynaste miejsce w parlamencie przypadło kosowskim Serbom, w tym osiem mandatów zdobyła, określająca się jako liberalna, proeuropejska i obywatelska, Niezależna Partia Liberalna (srb. *Samostalna Liberalna Stranka*)⁵³. Niestety, latem 2011 roku ponownie doszło do ostrego konfliktu pomiędzy Serbami i Kosowarami. Pomimo negocjacji nie osiągnięto konsensusu.

Wnioski

Nie ma idealnego rozwiązania, tak jak nie ma stron bez winy w konflikcie w Kosowie. Pomimo wielu starań ze strony wspólnoty międzynarodowej stare waśnie i spory powodują, że Kosowo pozostaje w dalszym ciągu jednym z najbardziej niestabilnych miejsc w regionie Bałkanów Zachodnich. Sam kontekst rozlania się tego konfliktu na cały region został jednak ograniczony przez aktywną rolę wspólnoty międzynarodowej. Dowodem na to są chociażby zakończony proces negocjacji akcesyjnych z Chorwacją, zaproszenie do rozpoczęcia negocjacji dla Czarnogóry i Macedonii czy status kandydata do członkostwa w UE dla Serbii. Wszystkie te fakty dowodzą, że Unia Europejska, systematycznie namawiając do demokratyzacji państw i współpracy w regionie, osiąga pozytywne efekty. USA w dalszym ciągu postrzegane na Bałkanach jako strażnik bezpieczeństwa również zachęca państwa do szeroko pojętej współpracy. Mniej wyraźny pozostaje także kontekst utworzenia Wielkiej Albanii. Po licznych wizytach i rozmowach w Albanii, autorka zaobserwowała, że nie ma chęci połączenia się z Kosowem. Owszem mówi się o współpracy obu państw, ale w ramach swoistej unii.

Wydaje się, że obecnie największy wysiłek należy włożyć w stabilizację sytuacji w samym Kosowie, podjąć próbę skutecznej walki ze zorganizowaną przestępczością oraz przekonywać do zmiany myślenia samych mieszkańców Kosowa. Przy czym właśnie proces przebudowy świadomości społecznej wydaje się być szczególnie trudny. Warto jednak podjąć to wyzwanie.

⁵³ Portal Wolne Media, URL: <<http://wolnemedi.net/wiadomosci-ze-swiate/wyniki-wyborow-parlamentarnych-w-kosowie/>>, 10 luty 2010.

LITERATURA:

Dokumenty:

1. *Council Conclusions on the Western Balkans*, 2809th External Relations Council meeting Luxembourg, 18.06.2007.
2. European Commission Staff Working Document, *Kosovo (under UNSCR 1244) 2006 Progress Report*, SEC(2006) 1386, Brussels, 8.11.2006.
3. European Parliament, Directorate General for External Policies (Directorate B), *Information note on Kosovo*, Brussels, 30.05.2006.
4. International Crisis Group, *Kosovo: Ka konačnom statusu*, Izveštaj br.161, 24.01.2005.
5. *Putokazi za budućnost Kosova: unutrašnji pokazatelj*, Izvestaj br 125, 01.03.2002.
6. Izvjestaj Medunarodne komisije za Balkan: *Balkan u budućnosti Evrope*, Sofia, 04.2005.
7. Parlament Europejski, *Projekt rezolucji w odpowiedzi na pytania wymagające odpowiedzi ustnej B6-0026/2004 i B6-0025/2004 zgodnie z art. 108 ust. 5 Regulaminu złożone przez A. Samuelsena w imieniu Komisji Spraw Zagranicznych w sprawie stanu integracji regionalnej w regionie Zachodnich Bałkanów*, B6-0094/2005, Bruksela, 14.02.2005.
8. Parlament Europejski, *Sprawozdanie w sprawie przyszłości Kosowa oraz roli UE (2006/2267 (INI))*, Komisja Spraw Zagranicznych, Bruksela 15.03.2007.
9. *Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova*, URL: <<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/SveobuhvatanpredlogzaresenjestatusaKosova.pdf>>, 02.02.2007.
10. *Council Decision 2010/446/CFSP of 11 August 2010 extending the mandate of the European Union Special Representative in Kosovo*, „Official Journal of the European Union” L 211/36, 12.8.2010.

Książki, prace w drukach zwartych i artykuły naukowe:

1. A.J. BELLAMY, *Human Wrongs in Kosovo 1974-99*, (w:) Ken Booth (red.), *The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimensions (Cold War History)*, Routledge, London 2001.
2. F. BIBER, Z. DASKALOVSKI, *Understand the war in Kosovo*, Frank Cass, London 2003.
3. P. GARDE, *Život i smrt Jugoslavije*, Ceres, Zagrzeb 1996.
4. D. GIBAS-KRZAK, *Serbsko-albański konflikt o Kosowo w XX wieku: uwarunkowania – przebieg – konsekwencje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
5. M. KACZMARSKI, *Rosja wobec problemu kosowskiego*, Ośrodek Studiów Wschodnich – komentarze, 08.02.2007.
6. L. DICK, Z. DICK, *Kosovo: From Crisis to Crisis*, Ashgate Pub Ltd, Londyn 2001.
7. S. NOWAK, *Kosowo – mit i historia w konflikcie serbsko-albańskim*, (w:) E. Szcześniak-Kajzar (red.), *Przemiany w świadomości i kulturze duchowej narodów Jugosławii po 1991 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 87-102.
8. L. MOSEGAARD SØBJERG, *The Kosovo-Experiment: Peacebuilding through an International Trusteeship*, w: T. Knudsen, C. Laustsen (red.), *Kosovo between War and Peace:*

Nationalism, Peacebuilding and International Trusteeship, Routledge, London, New York 2006, s. 57 i n.

9. CH. TOMUSCHAT (red.), *Kosovo and the International Community: A Legal Assessment*, Kluwer Law International, 2002.
10. M. WALDENBERG, *Rozbicie Jugosławii: jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
11. P.J.J. WELFENS, *Stabilizing and Integrating the Balkans: Economic Analysis of the Stability Pact, EU Reforms and International Organizations (American and European Economic and Political Studies)*, Springer, 2001.
12. A. YANNIS, *Kosovo under international Administration: An Unfinished Conflict*, Eliamep, Athens 2001.
13. R. ZIĘBA, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.

Źródła internetowe:

1. „Gazeta Wyborcza”, URL: <<http://wyborcza.pl>>.
2. Amnesty International, URL: <www.amnesty.org>.
3. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Wielkiej Brytanii, URL: <www.fco.gov.uk>.
4. „Biuletyn Unia Europejska – Europa w mediach światowych” (na podstawie informacji placówek MSZ RP), październik-listopad 2006.
5. Human Rights Watch, URL: <www.hrw.org>.
6. *Parlament Europejski*, URL:< www.europarl.europa.eu>.
7. European Union @ United Nations, URL: <www.eu-un.europa.eu>.
8. Portal Wolne Media, URL: <<http://wolnemedi.net/wiadomosci-ze-swiata/wyniki-wyborow-parlamentarnych-w-kosowie/>>.
9. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec, URL: <www.auswaertiges-amt.de/>.

Kosovo – a challenge for the international community

Abstract. Kosovo – the state and its independence, arouse many emotions in the world. There are arguments about the possibility of destabilizing the situation in the entire Western Balkans and the voices presenting the necessity of the unconditional return of Kosovo to Serbia. This article aims to demonstrate relation of the international community with respect to the independence of Kosovo, views of its inhabitants, and the impact the situation in Kosovo for security in the region.